

Michał Kosche*
Katolicki Uniwersytet Lubelski, Lublin

DUCH ŚWIĘTY KSZTAŁTUJĄCY OSOBOWOŚĆ CHRZEŚCIJANINA

Celem artykułu jest próba ukazania tego, w jaki sposób Duch Święty kształtuje osobowość chrześcijanina. Pojęcie „osobowości” zostało wybrane nieprzypadkowo, ponieważ posługuje się nim wiele współczesnych nauk o człowieku. Dlatego też bardzo dobrze nadaje się do multidyscyplinarnego dyskursu o osobie ludzkiej. Oczywiście fenomen osobowości ma nieco inne pole semantyczne w psychologii, socjologii, etyce czy pedagogice. W niniejszym opracowaniu terminy: „osobowość” oraz „osobowość chrześcijańska” będą rozumiane personalistycznie, zgodnie z intuicjami zaczerpniętymi od Wincentego Granata. Próba odpowiedzi na pytanie o to, w jaki sposób Duch Święty kształtuje osobowość człowieka, będzie prowadzona zgodnie z zaproponowaną przez Granata hermeneutyką osoby przez osobowość. Zdaniem lubelskiego personalisty można mówić o trzech płaszczyznach (rodzajach) osobowości ludzkiej: psychicznej, etycznej i społecznej. Jednakże należy pamiętać o tym, że za każdym razem chodzi o „osobę integralną”, ujmowaną wszakże w perspektywie pewnego wyodrębnionego spektrum jej bytowania i działania.

Prawda o tym, że Bóg troszczy się o człowieka i kształtuje go na swój obraz i podobieństwo, zajmuje centralne miejsce w przepowiadaniu Kościoła. Cała narracja biblijna, zarówno Starego, jak i Nowego Testamentu, przedstawia dzieje człowieka jako umiłowanego stworzenia Bożego, jako dziecka, którym nieustannie i troskliwie zajmuje się jego Stwórca. W historii myśli chrześcijańskiej, szczególnie w teologii ojców Kościoła, można odnaleźć rozmaite koncepcje, które próbowały wyjaśnić i opisać ową troskliwą opiekę Boga nad swoim stworzeniem.

* Dr Michał Kosche – asystent naukowy w Katedrze Chrystologii i Personalizmu Chrześcijańskiego w Instytucie Nauk Teologicznych na Wydziale Teologii Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II; zainteresowania naukowe: personalizm, społeczny wymiar osoby, hermeneutyka filozoficzna i teologiczna; e-mail: michal.kosche@kul.pl; ORCID:0000-0002-1715-0510.

Kategorie synostwa Bożego czy przebóstwienia usiłowały pokazać, że Bóg jest nieustannie obecny w życiu każdego człowieka i dzieli się z nim licznymi darami, nade wszystko zaś formuje i przemienia osobę ludzką w kogoś podobnego samemu sobie, aby ostatecznie człowiek mógł stać się uczestnikiem komunii miłości, jaka odwiecznie istnieje pomiędzy Ojcem i Synem w Duchu Świętym.

Podążając za tą intuicją, mówiącą o nieustannej obecności i troskliwej opiece Boga nad człowiekiem, niniejszy artykuł będzie próbą ukazania tego, że Duch Święty kształtuje osobowość chrześcijanina. Aby uniknąć nieporozumień związanych z możliwymi interpretacjami kategorii osobowości, a także stosunku osobowości do kategorii osoby, należy w punkcie wyjścia wyjaśnić, co w dalszej części pracy będzie się kryło pod terminem „osobowość”. Pojęcie to jest bowiem stosowane w wielu naukach szczegółowych i może mieć liczne pola znaczeniowe. Z punktu widzenia psychologa kluczową sprawą jest zjawisko podmiotu wyrażonego przez termin „ja” oraz jego aktywność; dla pedagoga priorytetowe stają się warunki i metody kształcenia osobowości; socjolog skoncentruje swoją uwagę poznawczą na powiązaniach społecznych osoby, na opisanie jej roli w społeczeństwie oraz relacji, jakie zachodzą pomiędzy jednostką a społeczeństwem; z kolei dla etyka najistotniejsze będą kwestie związane z wolnością, wzorcami i metodami działania, normami czynów oraz powiązaniem ich z kształtowaniem moralności człowieka¹.

OSOLOWOŚĆ

W niniejszym opracowaniu terminy: „osobowość” oraz „osobowość chrześcijańska”, będą rozumiane personalistycznie, zgodnie z intuicjami zaczerpniętymi od Wincentego Granata. Dla tego myśliciela istnieje silne i nierozzerwalne powiązanie osobowości z osobą, przy czym termin „osoba” jest zakresowo szerszy od terminu „osobowość”².

Osoba jest kategorią bardziej metafizyczną, wskazującą na zasadniczy przedmiot poznania. Jest także zasadą scalającą wszystkie aktywności, jest centrum osobowościowym. Wskazuje na samoistość, rozumność, indywidualność i jednostkowość. Jest to termin używany raczej przez filozofię klasyczną i teologię³.

¹ Por. W. Granat, *Fenomen człowieka. U podstaw humanizmu chrześcijańskiego*, (Kolekcja Katedry Personalizmu Chrześcijańskiego KUL), Lublin 2007², s. 390–391.

² Por. S. Kowalczyk, *Integralny personalizm ks. Wincentego Granata*, w: W. Granat, *Osoba ludzka*, (Kolekcja Katedry Personalizmu Chrześcijańskiego KUL), Lublin 2006², s. 7–8.

³ W. Granat, *Fenomen człowieka...*, s. 390–391.

Osobowość natomiast jest kategorią dynamiczną, stosowaną do poszczególnych zakresów istnienia i działania osoby integralnej⁴. Lubelski personalista wyróżnił trzy podstawowe zakresy osobowości ludzkiej: psychiczną, etyczną oraz społeczną. Posłużą one w dalszej części artykułu za kryterium porządkujące namysł nad płaszczyznami oddziaływania Ducha Świętego na człowieka.

Wyróżniając trzy rodzaje osobowości, Granat z jednej strony pragnął ukazać złożoność i wielowymiarowość bytu ludzkiego, z drugiej zaś dokładał starań, aby nie utożsamiać ich z trzema podmiotami, co byłoby epistemologicznym absurdem, który nie znajduje odzwierciedlenia w rzeczywistości. Ostatecznie istnieje tylko jeden podmiot – osoba ludzka integralna – który jest fundamentem istnienia osobowości konkretnego człowieka. Kiedy jest on rozpatrywany od strony faktów psychicznych, wtedy objawia się jego osobowość psychiczna, kiedy rozpatruje się go od strony wolności i wartości, ujawniona zostaje jego osobowość etyczna, kiedy zaś naświetla się go od strony relacji społecznych, w których żyje, wtedy uwiadcza się jego osobowość społeczna. Wszystkie rodzaje osobowości są za sobą ściśle powiązane i wpływają na siebie. Psychika człowieka nie mogłaby poprawnie funkcjonować, gdyby nie podwaliny etyczne i wychowanie; wolność ludzka nie mogłaby zaistnieć, gdyby człowiek nie cechował się zdrowiem psychicznym; życie społeczne nie mogłoby być urzeczywistnione bez etycznego fundamentu współistnienia, jak też bez świadomości własnej podmiotowości i substancjalności.

W niniejszym artykule obficie korzystać się będzie z koncepcji hermeneutyki osoby przez osobowość, jaką przedstawił Granat. Stanowi to wspierały fundament rozważań na temat wpływu Ducha Świętego na osobowość chrześcijanina. Trzeba jednak zauważyć, że sam Granat nie pogłębił swojego rozumienia osobowości ludzkiej w kierunku, w którym czyni to niniejszy artykuł. Znaczący jego twórczości zauważają pewien pneumatologiczny deficyt w jego dziełach⁵. Dlatego też w dalszej części analiz niedostatek ten zostanie uzupełniony pneumatologicznymi intuicjami obecnymi w nauczaniu Jana Pawła II.

OSOBOWOŚĆ CHRZEŚCIJAŃSKA

Warto wyjaśnić także sformowanie „osobowość chrześcijańska”. W pierwszej kolejności termin ten należy odnieść – jak wszystko, co określa się mianem

⁴ Por. W. Granat, *Personalizm chrześcijański. Teologia osoby ludzkiej*, Poznań 1985, s. 70–71: „Pojęcie osobowości różni się od integralnej osoby tym, że wskazuje nie na całość jednostkowej natury ludzkiej, lecz na jej wyodrębniony zakres działań”.

⁵ Por. G. Barth, *Ku pełni osoby w Chrystusie. Wincentego Granata personalizm integralny*, Lublin 2009, s. 211–212.

„chrześcijańskie” – do Jezusa Chrystusa. W tym znaczeniu osobowość chrześcijańska jest osobowością Jezusa Chrystusa, przynależącą jego ludzkiej naturze⁶. Niezmiernie istotną cechą tej osobowości jest jej rys pneumatologiczny. Autor niniejszego przedłożenia stoi na stanowisku, że kwestię osobowości Chrystusa należy rozpatrywać ze szczególnym uwzględnieniem roli Ducha Bożego. Chrystus, jako namaszczonego Duchem Świętym, posiadał od momentu swojego poczęcia szczególną i unikatową więź z Trzecią Osobą Trójcy Świętej. Duch Boży sprawił nie tylko to, że w łonie Maryi Dziewicy „Słowo stało się ciałem”, lecz także ukształtował Chrystusa jako prawdziwego i doskonałego człowieka, cechującego się doskonale zharmonizowaną i rozwiniętą osobowością. Oczywiście Chrystus w Duchu Świętym spełniał się przede wszystkim w relacji do swojego Ojca, która jest konstytutywna dla całej Osoby Chrystusa, zarówno w naturze ludzkiej, jak i boskiej.

Pneumatologiczny rys osobowości Chrystusa ma nie tylko wymiar wertykalny, lecz także i horyzontalny. Ten sam Duch Święty, który kształtował osobowość ludzką Jezusa, kształtuje osobowość każdego chrześcijanina na wzór Mistrza z Nazaretu. W ten sposób odkryte zostaje drugie – pneumatyczno-antropologiczne – rozumienie „osobowości chrześcijańskiej”. Jest ona efektem boskiego oddziaływania Ducha Świętego na proces kształtowania osobowości ludzkiej w taki sposób, aby rozwijała się ona na wzór osobowości Jezusa z Nazaretu. Przy czym owego oddziaływania Ducha Bożego nie można pojmować jako działania posiadającego jakiegokolwiek znamiona przymusu. Jako Boski Wychowawca człowieka, pozostawia On pełną suwerenność osobie, co więcej, sam przyczynia się do wzmacniania wolności człowieka poprzez ugruntowanie jej na fundamencie wolności Osób Bożych⁷. W związku z tym osobowość chrześcijańska jest autentyczną osobowością ludzką, tyle że dopełnioną i wzmacnianą nieustannym oddziaływaniem Ducha Świętego. Oddziaływanie to obecne jest także w pewnym stopniu wobec osób niewierzących i niemających osobowej relacji z Bogiem. Niemniej jednak należy zauważyć, że Duch Święty kształtuje osobowość człowieka najlepiej poprzez dialog, w trakcie którego człowiek pokornie podąża za natchnieniami Boskiego Pedagoga na wzór Chrystusa.

Kształtowanie przez Ducha Bożego osobowości ludzkiej nie jest jakiegoś rodzaju alternatywnym pośrednictwem wobec pośrednictwa Chrystusa. Wręcz przeciwnie, jest ono związane w sposób ścisły z odkupieńczym dziełem Syna Bożego i z niego czerpie. Jak przypomniał Jana Paweł II w encyklice o Duchu Świętym:

⁶ Osobowość Chrystusa w tym kontekście jest ujmowana w ramach rozumienia osobowości jako kategorii dynamicznej, stosowanej do ujawnienia poszczególnych zakresów istnienia i działania osoby integralnej.

⁷ Por. W. Granat, *Personalizm chrześcijański...*, s. 431.

Odkupienie zostaje w całości dokonane przez Syna jako Pomazańca, który przyszedł i działał w mocy Ducha Świętego, składając na końcu najwyższą ofiarę z siebie na drzewie Krzyża. Równocześnie zaś Odkupienie to jest stale dokonywane w sercach i sumieniach ludzkich – dokonywane w dziejach świata – przez Ducha Świętego, który jest „innym Pocieszycielem”⁸.

Ujawnia się zatem ściśle powiązanie pomiędzy Duchem Świętym a Chrystusem. Formowanie osobowości ludzkiej dokonywane przez Ducha Bożego jest wynikiem odkupieńczego dzieła Chrystusa, lecz zarazem Chrystus jako Odkupiciel jest, jeśli się tak można wyrazić, „owocem” kształtującego osobowość działania Ducha Świętego.

PLASZCZYZNA PSYCHICZNA (OSOBOWOŚĆ PSYCHICZNA)

Bardziej szczegółowe analizy tego, w jaki sposób Duch Święty kształtuje osobowość człowieka, należy prowadzić z uwzględnieniem poszczególnych płaszczyzn osobowości. Przy czym należy nadmienić, że posługując się zaproponowaną przez Granata hermeneutyką osoby przez osobowość, można mówić wprost o trzech rodzajach osobowości ludzkiej – psychicznej, etycznej i społecznej – ponieważ za każdym razem ma się na myśli osobę integralną, ujmowaną w perspektywie pewnego wyodrębnionego spektrum jej bytowania i działania.

W związku z tym osobowość psychiczna będzie w tej pracy rozumiana za Granatem jako „wszystkie akty psychiczne skoncentrowane wokół podmiotowego «ja», czyli że jest to osoba integralna w sferze psychicznych aktów uświadomionych i złączonych z centrum nazywanym «ja»”⁹. Próbując ująć ten fenomen w szerszej perspektywie, można wyróżnić cztery podstawowe znaczenia omawianej kategorii: 1) jest ona zespołem stanów świadomości; 2) jest to podmiot, „spełniacz” aktów świadomości; 3) jest to centrum wszystkich działań i dyspozycji; 4) jest to całe indywidualne zachowanie się człowieka¹⁰. Co warto podkreślić, osobowość psychiczna, będąca zwornikiem wszystkich aktów osoby, musi być postrzegana zawsze w korelacji z całą osobą ludzką, w tym także z jej substancjalnym podłożem. Nie można zgodzić się bowiem z taką interpretacją osobowości psychicznej, która dokonuje redukcji aktów psychicznych jedynie do rangi wiązki czuć, stanów czy przeżyć niezwiązanych ze strukturami substancjalnymi osoby.

⁸ Jan Paweł II, *Encyklika „Dominum et vivificantem”*, Rzym 1986, 24.

⁹ W. Granat, *Personalizm chrześcijański...*, s. 71.

¹⁰ Por. W. Granat, *Osoba ludzka*, s. 202; tenże, *Fenomen człowieka...*, s. 393–394.

Pragnąc uchwycić wpływ Ducha Świętego na osobowość psychiczną człowieka, już w punkcie wyjścia należy zdać sobie sprawę z tego, że fundamentalną cechą prawidłowo funkcjonującej osobowości jest jej samoistość oraz autonomiczność. Jak zauważył Granat:

Osobowe „ja” jest w sobie zamknięte i nikt nie może na nie bezpośrednio oddziaływać, jest ono niepowtarzalne i jedyne na całą wieczność, odrębne od wszystkich innych bytów¹¹.

Oczywiście Duch Święty, jako Bóg, posiada bezpośredni przystęp do ludzkiej osobowości¹². Jednakże owa bezpośredniość musi być postrzegana dialogicznie. Duch Boży nigdy nie gwałci ludzkiej suwerenności. Uwidacznia się to choćby w scenie zwiastowania, jak też w codziennym doświadczeniu każdego chrześcijanina. Kształtowanie osobowości człowieka przez Ducha Świętego w pierwszej kolejności obejmuje wykształcenie i rozwijanie świadomości własnej odrębności i podmiotowości, własnej unikalności i niepowtarzalności osobowościowej oraz świadomości suwerennej władzy – jak też płynącej z niej odpowiedzialności – osoby nad samą sobą. Działanie Ducha Świętego, obok szeroko pojętego wzmacniania podmiotowości ludzkiego „ja”, obejmuje także integrowanie wszystkich władz psychicznych, opanowanie życia uczuciowego i harmonizowanie różnego rodzaju dynamizmów o podłożu psychicznym oraz kontrolę sfery popędowej.

Analizując wpływ Trzeciej Osoby Trójcy Świętej na osobowość psychiczną człowieka, należy pamiętać o tym, że Paraklet kształtuje osobowość człowieka na wzór ludzkiej osobowości Jezusa z Nazaretu, pragnąc w ten sposób uczynić każdego człowieka przybranym dzieckiem Ojca w odwiecznym i jedynym Synu. Jak nauczał Jan Paweł II: „U początku owego nadprzyrodzonego «usynowienia» ludzi stoi Duch Święty, który jest Miłością i Darem”¹³. On to, dokonując chrystoformizacji osobowości ludzkiej, daje człowiekowi nowe życie, oparte na fundamencie wcielenia, w którym osoba ludzka ma dostęp do Ojca¹⁴.

Kształtowanie osobowości człowieka przez Ducha Świętego jest zatem dwukierunkowe. Z jednej strony Duch Boży wzmacnia indywidualne cechy osobowości człowieka, zachowując ich unikatowość, z drugiej zaś upodabnia człowieka do

¹¹ W. Granat, *Personalizm chrześcijański...*, s. 192.

¹² W tym miejscu ujawnia się problem rozumienia bezpośredniości oddziaływania na psychikę pomiędzy psychologią a teologią. Z punktu widzenia psychologii na człowieka zdrowego psychicznie bezpośrednio oddziałuje jedynie on sam. Dla teologii bezpośredniość działania Ducha Świętego nie tylko nie powoduje zachwiania psychiki, lecz wręcz jest konieczne i oczywiste.

¹³ Jan Paweł II, *Encyklika „Dominum et vivificantem”...*, 52.

¹⁴ Por. tamże.

Chrystusa, będącego Omegą stworzenia. W ten sposób powstaje pewne „napięcie” w kształtowaniu osobowości konkretnego człowieka. Zarówno bowiem ruch ku wyjątkowości i niepowtarzalności, jak też ruch ku upodobnieniu do Chrystusa jest pożądanym i koniecznym. Każdy wyznawca Chrystusa pragnie „być jak Pan”, a jednocześnie każdy człowiek pragnie „być sobą”. Analizując owe „napięcie”, dochodzi się do przekonania, że ukształtowanie harmonijnej chrześcijańskiej osobowości nie jest możliwe dla człowieka o własnych siłach. Tylko bowiem Duch Święty, będący Boskim Wychowawcą, potrafi zharmonizować obydwie ruchy. Pozwala On człowiekowi upodabniać się do Chrystusa i zarazem pozostawać sobą. Tylko bowiem w Duchu Świętym możliwe jest uzyskanie jedności z Chrystusem w różnorodności form. Tylko dzięki Niemu możliwe jest bycie chrystoforycznym, a zarazem bycie kimś unikatowym i jedynym w swoim rodzaju.

PLASZCZYZNA ETYCZNA (OSOBOWOŚĆ ETYCZNA)

„Osobowość etyczna – w ujęciu Granata – jest to osoba ludzka integralna działająca w zakresie wartości religijno-moralnych i będąca odpowiedzialną za swe działania”¹⁵. Kluczowy dla zrozumienia etycznej płaszczyzny osoby jest szeroko rozumiany fenomen wolności. Jej najbardziej fundamentalnym poziomem jest wolność psychiczna¹⁶, dzięki której człowiek ma możliwość wyboru pomiędzy podjęciem jakiegoś działania lub tegoż działania zaniechaniem¹⁷. Osobowość etyczna jest także zdolnością człowieka do „świadomego i dobrowolnego wyboru wśród wartości szczególnie moralnych”¹⁸. Zawiera się w niej cały proces wartościowania i wyboru określonego rodzaju dobra, postaw czy wartości moralnych które człowiek rozpoznaje jako ważne i godne realizacji w swoim życiu.

Analizując wpływ Ducha Świętego na wolność człowieka, należy zwrócić uwagę na tajemniczy rozłam w psychice ludzkiej, który Owidiusz w swoich *Metamorfozach* oddaje słowami: „video meliora proboque, deteriora sequor” (widzę i pochwalam rzecz lepszą, idę [jednak] za gorszą). Polega on na psychicznej walce wewnątrz osoby pomiędzy czynieniem dobra a czynieniem zła, pomiędzy działaniem pełnym miłości a egoizmem. Mamy zatem do czynienia z tajemniczym „pęknięciem antropologicznym” polegającym na osłabieniu wolności psychicznej

¹⁵ W. Granat, *Personalizm chrześcijański...*, s. 71.

¹⁶ Por. W. Granat, *Fenomen człowieka...*, s. 395–396.

¹⁷ Por. tamże, s. 232; K. Krajewski, *Etyczny status osoby. Propozycje Wincentego Granata i Karola Wojtyły*, w: *Współczesny fenomen osoby. W kręgu myśli personalistycznej Wincentego Granata*, red. K. Guzowski, G. Barth, Lublin 2011, s. 141.

¹⁸ W. Granat, *Fenomen człowieka...*, s. 394.

człowieka. W teologii katolickiej ów tajemniczy rozłam w ludzkiej osobowości tłumaczony jest jako skutek odejścia człowieka od Boga, czyli grzech. Owocuje on pozbawieniem oparcia w boskim bycie, miłości i wolności, co z kolei skutkuje dysharmonią psychiki ludzkiej. Ponadto człowiek popełniający grzech popada w „niewolę grzechu” (Rz 7,14), tracąc coraz bardziej władzę nad samym sobą. I właśnie w tę patową wręcz sytuację wkracza Duch Święty, niosąc człowiekowi wyzwolenie, będące skutkiem nieograniczonego miłosierdzia Bożego, spersonifikowanego w Osobie i paschalnym dziele Jezusa Chrystusa. Trzecia Osoba Boska przynosi człowiekowi łaskę oczyszczenia z niewoli grzechu w odkupieńczej krwi Chrystusa oraz łaskę uczestnictwa w synowskiej relacji Chrystusa do Ojca¹⁹, relacji, w której człowiek na nowo odnajduje oparcie w boskim bycie, miłości i wolności. Duch Święty obdarza zatem osobowość etyczną uczestnictwem w wolności Chrystusa, która wzmacnia wolność psychiczną człowieka zawartą we władzy woli²⁰.

Działanie pedagogiczne Ducha Bożego polega również na przepajaniu osobowości ludzkiej wartościami zawartymi w nauce Chrystusa głoszonej przez Niego, Jego apostołów i Jego Kościół. Wiara w Jezusa z Nazaretu w wymiarze podmiotowym wpływa bezpośrednio na postawy i wybory życiowe chrześcijanina, który pragnie działać na podobieństwo Mistrza z Nazaretu. W formowaniu odpowiednich postaw pomaga także wiara w znaczeniu przedmiotowym, która porządkuje świat wartości osoby, a nade wszystko daje jasne kryteria oceny tego, co jest dobre i złe, jak również tego, co prowadzi człowieka do szczęścia i spełnienia, a co do rozpacz i braku realizacji siebie jako bytu osobowego.

Niezwykle istotnym darem Ducha Świętego, przez który kształtuje On osobowość ludzką, jest miłość chrześcijańska²¹. Prawdziwa miłość chrześcijańska ma swoje korzenie we wspólnocie Osób Bożych. Święty Jan Ewangelista stwierdza bez wahania, że „Bóg jest miłością, a kto nie miłuje, ten nie zna Boga” (1 J 4,8). Papież Jana Paweł II w encyklice *Dominum et vivificantem* naucza:

[...] miłością osobową jest Duch Święty jako Duch Ojca i Syna, dlatego „przenika głębokości Boże” (por. 1 Kor 2,10) jako *Miłość-Dar nie stworzony*. Można powiedzieć, iż w Duchu Świętym życie wewnętrzne Trójjedynego Boga staje się całkowitym darem, wymianą wzajemnej miłości pomiędzy Osobami Boskimi, i że przez Ducha

¹⁹ Por. Jan Paweł II, *Encyklika „Dominum et vivificantem”*..., 52.

²⁰ Por. W. Granat, *Personalizm chrześcijański*..., s. 485.

²¹ Por. tamże, s. 491: „Wprowadza ona ład w ludzką psychikę w oparciu o najwyższy ład Miłości Boga; jest następnie siłą dynamizującą władze duchowe człowieka; miłość prawdziwie ludzka otwiera oczy na rzeczywistość świata i człowieka [...]; miłość ułatwia stosunki międzyludzkie i sprzyja życiu społecznemu. Miłość zaś chrześcijańska wynika z nauki Chrystusa i Jego przykładu, jest realizacją królestwa Bożego i prowadzi do ostatecznego celu; w historii zbawienia jest ona najważniejszą siłą”.

Świętego Bóg bytuje «na sposób» daru. Duch Święty jest osobowym wyrazem tego obdarowywania się, tego bycia Miłością. Jest Osobą-Miłością, jest Osobą-Darem. Jest to niezgłębione bogactwo rzeczywistości i niewysłowione pogłębienie pojęcia Osoby w Bogu, które możemy poznać jedynie dzięki Objawieniu²².

Duch Boży, będący Boską Osobą-Miłością, za sprawą odkupieńczego dzieła Chrystusa został powszechnie zesłany przez Ojca i Syna w dniu Pięćdziesiątnicy, aby rozlewał tę Bożą miłość w sercach ludzi, którzy poprzez spożywanie Ciała i Krwi Pańskiej jednoczą się z Chrystusem w jedno Ciało – Kościół. Nim jednak to się stało, Duch Święty ukształtował samego Chrystusa w taki sposób, aby stał się On żywym i osobowym znakiem miłości Ojca do ludzi oraz wzorem do naśladowania. I to właśnie sam Chrystus – jako prawdziwy Człowiek – będąc tym, który bez zastrzeżeń poddał się kształtowaniu Ducha i był posłuszny Ojcu aż do śmierci, staje się niejako żywym dowodem na poparcie tezy, iż posłuszeństwo i współpraca z osobową Miłością Boską przynosi najwspanialsze owoce dla człowieka.

Formowanie ludzkiej osobowości etycznej przez Ducha Świętego przybiera różne kształty – Duch wszakże „wieje, kędy chce”. Ogólny jego schemat można zaprezentować w dwóch punktach. Po pierwsze, Duch Boży tworzy w osobie ludzkiej ideał osobowości etycznej, do którego należy dążyć. Po drugie, wzmacnia osobę w procesie wyboru tych wartości i w przyjmowaniu takich postaw, które zgodne są z owym ideałem. Szczególnie ważny jest tu moment stałej obecności osobowej Ducha Świętego, który nie tylko pomaga człowiekowi odkryć prawdę o swoim życiu w świetle zbawczego dzieła Chrystusa, lecz także udziela habitualnej łaski wytrwania w dobrym. Oczywiście wpływ Ducha Bożego na osobowość człowieka uzależniony jest także od ludzkiej woli przyjęcia Jego boskiej pomocy. Siła oddziaływania Boskiego Pedagoga ujawnia się najmocniej, kiedy człowiek czynnie i z zaangażowaniem uczestniczy w życiu sakramentalnym Kościoła. Życie sakramentalne i związany z nim stan przebywania w łasce uświęcającej stanowi zarówno najlepszy sposób otwarcia się na Ducha Świętego, jak i stwarza najlepszą okazję do tego, aby ten Duch kształtował człowieka na podobieństwo Chrystusa.

PLASZCZYZNA RELACYJNO-SPOŁECZNA (OSOBOWOŚĆ SPOŁECZNA)

W personalizmie Granata osobowość społeczna rozumiana jest jako „osoba integralna rozpatrywana w swoich licznych relacjach zachodzących między jed-

²² Jan Paweł II, *Encyklika „Dominum et vivificantem”*..., 10.

nostką a wspólnotami, w których żyje”²³. Jest to płaszczyzna osobowości ludzkiej, która ukierunkowana jest ku światu zewnętrznemu, a szczególnie ku innym osobom. Człowiek w swoim życiu społecznym tworzy zarówno relacje interpersonalne typu „ja” – „ty”, jak i relacje społeczne typu „my”. Współczesny personalizm podkreśla, że powołaniem człowieka jest pełne miłości i altruizmu wejście w relacje z innymi osobami, poprzez które może on spełnić się jako byt osobowy. Nie neguje to jednak substancjalnego charakteru człowieka. Osoba bowiem jest rozciągnięta pomiędzy tym, co jednostkowe, a tym, co relacyjne i społeczne, stanowiąc sama w sobie misteryjny zwornik tych dwóch przeciwstawnych biegunów.

Wspomniano już przy analizach osobowości psychicznej, że Duch Święty wspomaga człowieka w ukształtowaniu swojej własnej, odrębnej świadomości i samoistności psychologicznej, jednocześnie „popychając” jej rozwój w stronę upodobnienia się do Chrystusa. W tym momencie analiz, Duch Boży ujawnia się także jako Ten, który umożliwiłby bytowo zamkniętemu podmiotowi wyjście ku innemu osobowemu podmiotowi. Co więcej, umożliwia obdarowanie owego drugiego podmiotu darem własnej obecności, własnej osoby, a zarazem pozwala na przyjęcie daru drugiej osoby do swojego bytowo zamkniętego świata, do swojej osobowości. Duch Święty ujawnia się zatem jako ktoś, kto umożliwia osobową relację pomiędzy osobami! Przy czym nie chodzi tu o komunikację, a nawet dialog w sensie werbalnego czy pozawerbalnego procesu wymiany informacji, lecz o docierające do najgłębszych pokładów psychiki doświadczenie obecności kogoś drugiego. Jest to głębokie doświadczenie, które za Wojtyłą można by nazwać uczestnictwem w człowieczeństwie drugiego „ja”. Tak głęboka relacja osobowa możliwa jest do doświadczenia tylko w Duchu Świętym właśnie dlatego, że tylko On jest Osobą-Miłością, Osobą-Darem i tylko przez Niego osoby mogą bytować na sposób daru²⁴.

Rola Ducha Świętego w kształtowaniu relacji międzyosobowych ujawnia się jeszcze silniej, kiedy weźmie się pod rozwagę osobowo-zbawcze udzielanie się Boga człowiekowi. Zazwyczaj w teologii podkreśla się rolę Jezusa Chrystusa jako tego, który znajduje się w centrum tajemnicy Odkupienia człowieka. Jest to intuicja słuszna i właściwa, lecz nie można postrzegać roli Chrystusa w tym dziele na sposób ekskluzywny. Odkupienie jest bowiem darem całej Trójcy Świętej, darem, w który każda z Osób Boskich jest zaangażowana – jeśli się tak można wyrazić – „osobiście”. Rola Ducha Świętego w tajemnicy odkupienia została w sposób klarowny przedstawiona przez św. Jana Ewangelistę

²³ W. Granat, *Personalizm chrześcijański...*, s. 71.

²⁴ Por. Jan Paweł II, *Encyklika „Dominum et vivificantem”...*, 10.

w scenie ostatniej wieczerzy (por. J 16,5–16). Odnosząc się do tego logionu, Jan Paweł II napisał:

Zdaje się więc, że słowa Chrystusa wypowiedziane w czasie mowy pożegnalnej w Wieczerniku należy odczytać w odniesieniu do tak odległego, a zarazem tak pierwotnego i podstawowego początku, który znamy z Księgi Rodzaju. „Jeżeli nie odejdę, Poczieszyciel nie przyjdzie do was. A jeżeli odejdę, pošlę Go do was”. Określając swoje „odejście” jako warunek „przyjścia” Poczieszyciela, Chrystus łączy nowy początek zbawczego udzielania się Boga w Duchu Świętym z tajemnicą Odkupienia. Jest to więc początek nowy, przede wszystkim dlatego, że pomiędzy pierwszym początkiem a całymi dziejami człowieka – począwszy od pierwotnego upadku – zaległ grzech, który jest przeciwieństwem obecności Ducha Bożego w stworzeniu, nade wszystko zaś przeciwieństwem zbawczego udzielania się Boga człowiekowi²⁵.

Duch Święty jest zatem tą Osobą, w której „urzeczywistnia się definitywnie ów nowy początek udzielania się Trójjedynego Boga [...] za sprawą Jezusa Chrystusa – Odkupiciela człowieka i świata”²⁶. To Duch Święty jest tym, przez kogo Ojciec i Syn przychodzą do człowieka i czynią u niego swoje mieszkanie²⁷.

Trzecia Osoba Trójcy Świętej kształtuje w człowieku osobowość komunijną, to znaczy taką, która jest otwarta na relacje do innych osób, zarówno tych boskich, jak i tych ludzkich. Duch Święty, włączając człowieka w komunie Osób Bożych, sprawia, że ten w nowy sposób odkrywa całe swoje człowieczeństwo. Poprzez dar komunii osoba ludzka doświadcza w swoim życiu pełnego urzeczywistnienia się podobieństwa Bożego, obejmującego uczestnictwo w komunii osób, nieustannie obdarowujących się wzajemnie bezinteresownym darem z siebie samego. Dopiero zatem za sprawą społecznej płaszczyzny swojego bytu człowiek może odnaleźć właściwy kierunek własnej transcendencji, najwznioślejszy cel rozwoju swojej osobowości. Jest to kierunek ku Bogu oraz z Bogiem i w Bogu ku człowiekowi. Kształtowanie osobowości komunijnej, której dokonuje Duch Święty, wiąże się ściśle z osobą Jezusa Chrystusa, jest On bowiem – jak zauważył Jan Paweł II – „pierwowzorem obcowania z Bogiem i w Nim musi być odkrywana także racja tego odnajdywania siebie przez bezinteresowny dar z siebie samego wspólnie z innymi ludźmi”²⁸. Nie może to jednak dziwić, wszakże zbawcza obecność Ducha Świętego w człowieku promieniuje z Osoby i dzieła samego Chrystusa.

²⁵ Tamże, 13.

²⁶ Tamże, 14.

²⁷ Por. tamże, 58.

²⁸ Tamże, 59.

PODSUMOWANIE

Kształtowanie przez Ducha Świętego osobowości ludzkiej ma na celu harmonijny rozwój osoby. Duch Boży dokonuje go w taki sposób, aby nie zadając gwałtu wolności i podmiotowości człowieka, wzmocnić i wydoskonalić wszystkie sfery jego osobowości. Ostatecznym celem tego zbawczego, a zarazem w pełni humanistycznego działania Boskiego Pedagoga jest umożliwienie człowiekowi jako osobie udziału w boskim życiu, w komunii, jaka zachodzi pomiędzy Ojcem, Synem i Duchem Świętym, oraz w komunii, jaka dzięki Duchowi Świętemu rozlewa się na wszystkie osoby stanowiące Mistyczne Ciało Chrystusa.

BIBLIOGRAFIA

- Barth G., *Ku pełni osoby w Chrystusie. Wincentego Granata personalizm integralny*, (Kolekcja Katedry Personalizmu Chrześcijańskiego KUL), Lublin 2009.
- Granat W., *Fenomen człowieka. U podstaw humanizmu chrześcijańskiego*, (Kolekcja Katedry Personalizmu Chrześcijańskiego KUL), Lublin 2007².
- Granat W., *Osoba ludzka*, (Kolekcja Katedry Personalizmu Chrześcijańskiego KUL), Lublin 2006².
- Granat W., *Personalizm chrześcijański. Teologia osoby ludzkiej*, Poznań 1985.
- Jan Paweł II, *Encyklika „Dominum et vivificantem”*, Rzym 1986.
- Kowalczyk S., *Integralny personalizm ks. Wincentego Granata*, w: W. Granat, *Osoba ludzka*, (Kolekcja Katedry Personalizmu Chrześcijańskiego KUL), Lublin 2006², s. 5–14.
- Krajewski K., *Etyczny status osoby. Propozycje Wincentego Granata i Karola Wojtyły*, w: *Współczesny fenomen osoby. W kręgu myśli personalistycznej Wincentego Granata*, red. K. Guzowski, G. Barth, Lublin 2011, s. 139–148.

THE HOLY SPIRIT FORMING THE PERSONALITY OF A CHRISTIAN

Summary

The article discusses the issue forming the personality of the Christian by the Holy Spirit. The initial intuition located at the base of the text is belief that the Christian personality is the result of divine influence of the Holy Spirit on the process of forming the human personality so that it becomes a reflection of the personality of Jesus of Nazareth. A more detailed analysis of how the Third Person of the Trinity creates the personality in this document are organized according to the three levels of personality (psychological, ethical and social), which singled out and characterized Wincenty Granat.

Keywords: The Holy Spirit, person, personality, Christian personality, Wincenty Granat

DUCH ŚWIĘTY KSZTAŁTUJĄCY OSOBOWOŚĆ CHRZEŚCIJANINA

Streszczenie

Artykuł poświęcony jest zagadnieniu kształtowania osobowości chrześcijanina przez Ducha Świętego. Wychodzi on z założenia, że osobowość chrześcijańska jest efektem boskiego oddziaływania Ducha Świętego na proces kształtowania osobowości ludzkiej w taki sposób, aby rozwijała się ona na wzór osobowości Jezusa z Nazaretu. Bardziej szczegółowe analizy tego, w jaki sposób Trzecia Osoba Trójcy Świętej kreuje osobowość człowieka, są w artykule prowadzone z uwzględnieniem trzech płaszczyzn osobowości (psychicznej, etycznej i społecznej), które wyróżnił i scharakteryzował Wincenty Granat.

Słowa kluczowe: Duch Święty, osoba, osobowość, osobowość chrześcijańska, Wincenty Granat